

فرمانده معظم کل قوا: «دولت و ملت ایران همواره به دنبال گسترش روابط با کشورهای مستقل و قابل اطمینان همچون چین بوده و هستند و بر همین اساس، توافق رؤسای جمهوری ایران و چین برای یک روابط استراتژیک ۲۵ ساله، کاملاً درست و حکمت‌آمیز است.» (۱۳۹۴/۱۱/۰۳)

مقاله پژوهشی: شناسایی عوامل نقش آفرین در همکاری‌های دفاعی - امنیتی

ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین

سیدجواد امینی^۱ و عباس غلامی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۱۸

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۷/۰۲

چکیده

ج.ا.ایران با نگاه به آینده و تحولات هندسه قدرت جهانی و کسب مطلوبیت‌های راهبردی مبتنی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها در رفع نیازهای توان‌افزایی، کنشگری فعال در ترتیبات امنیتی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و مانند آن، از این امکان برخوردار است که با جمهوری خلق چین در زمینه‌های مختلف به‌ویژه دیپلماسی دفاعی به توسعه و تقویت همکاری‌های دفاعی - امنیتی بپردازد. هدف اصلی مقاله نیز شناخت عوامل نقش آفرین در این همکاری‌هاست. این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق بر مبنای نوع داده‌های مورد نیاز، موردی - زمینه‌ای و با رویکرد آمیخته (کیفی - کمی) انجام شده است. در این پژوهش، ۲۳ عامل مهم و مؤثر نقش آفرین در همکاری‌های دفاعی - امنیتی دو کشور در دو وضعیت مطلوب و موجود شناسایی و اولویت‌بندی شده‌اند. در وضعیت موجود موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دو کشور با ضریب ۸۱/۸٪، جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل با ضریب ۸۰/۰٪، راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا با ضریب ۷۶/۴٪، اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها با ضریب ۷۲/۷٪، بیشترین میزان اثرگذاری را دارند و در وضع مطلوب نیز جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل، تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف (اتمی، شیمیایی و میکروبی) و مناسبات جمهوری خلق چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با ضریب ۹۸/۲٪ اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها، مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دو کشور با ضریب ۹۶/۴٪ بیشترین میزان اثرگذاری را دارند.

واژگان کلیدی: دیپلماسی دفاعی، همکاری‌های دفاعی - امنیتی، عوامل نقش آفرین، ج.ا.ایران، جمهوری خلق

چین.

۱. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، (نویسنده مسئول) - Amini@sndu.ac.ir

۲. دانش آموخته دکتری دفاع ملی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی - sa.abbas@chmail.ir

مقدمه

ج.ا.ایران در جهت تثبیت عمق راهبردی خود و برقراری مناسبات پایدار در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی و بهره‌مندی از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی به توسعه تعاملات و گسترش همکاری‌ها با کشورهای مستقل و همراه تلاش می‌ورزد. جمهوری خلق چین به‌عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ دفاعی جهان و از اعضای دائمی شورای امنیت سازمان ملل متحد و با توان اثرگذاری در سطح منطقه‌ای و جهانی از آن چنان ظرفیتی برخوردار است که می‌توان در عرصه بین‌المللی به موضوع تحقق روابط راهبردی با این کشور خوش‌بینانه اندیشید. برخی دلالت‌ها و گزاره‌های تأییدی در گسترش دیپلماسی دفاعی - امنیتی و ارتقای همکاری دو کشور ج.ا.ایران و چین عبارتند از:

- (۱) جایگاه مقتدر ج.ا.ایران در منطقه غرب آسیا، جهان اسلام و محیط بین‌الملل؛
- (۲) جایگاه مقتدر چین در منطقه شرق آسیا و قدرت بازیگری در سطح بین‌الملل؛
- (۳) ثبات رفتار سیاسی و برخورداری دو کشور در مقابله با تفکرهای امپریالیستی و یک‌جانبه‌گرایی؛
- (۴) امکان همکاری گسترده در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای؛
- (۵) موقعیت ویژه ژئوپلیتیکی دو کشور و امکان برقراری ارتباط از راه دریا و خشکی؛
- (۶) مخالفت ج.ا.ایران با حرکت‌های جدایی‌طلبانه در منطقه و جهان از جمله چین، کشمیر، سین‌کیانگ، عراق، افغانستان و مبارزه همه‌جانبه با تروریسم؛
- (۷) اراده سیاسی دو کشور در ارتقای همکاری‌های دو‌جانبه به‌ویژه دفاعی - امنیتی؛
- (۸) تمرکز اصلی سیاست خارجی آمریکا بر چین و ج.ا.ایران.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

مبانی سیاست دفاعی ج.ا.ایران در توسعه همکاری‌های دفاعی - امنیتی، سه حوزه کشورهای مسلمان، کشورهای همسایه و کشورهای غیرهمسایه دارای فناوری را پوشش داده و در ارتباط

با مشارکت دفاعی به هر سه حوزه مطرح شده به منظور پیگیری در خصوص رفع نیازهای توان‌افزایی، اعتمادسازی، واپایش و مدیریت بحران امنیتی توجه دارد. اجرای صحیح این سیاست‌ها و دستیابی به هدف‌های دیپلماسی دفاعی شامل مهندسی محیط امنیتی، به‌دست آوردن منافع اقتصادی، دستیابی به تجهیزات دفاعی موردنیاز، ثبات‌سازی و واپایش تسلیحات است. (مینایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۷) به منظور برقراری همکاری دفاعی امنیتی با کشورها در سطح دوجانبه، منطقه‌ای و جهانی در محورهای تبادل تسلیحات و فناوری دفاعی و چندمنظوره، آموزش نظامی، اعزام وابسته نظامی، انعقاد موافقتنامه دفاعی، همکاری‌های علمی و فنی، انجام رزمایش مشترک، انعقاد پیمان عدم تجاوز متقابل، ایجاد اتحاد نظامی، تحقیقات دفاعی مشترک، انعقاد پیمان دفاع و امنیت متقابل، ایجاد و گسترش کمی و کیفی سازوکارهای دفاعی، پیشگیری و حل منازعه‌ها، ایجاد کمیسیون‌های منطقه‌ای دفاعی و مانند آن می‌توان اقدام نمود. (ساعت، ۱۳۸۹: ۹۰) البته عوامل بسیاری می‌توانند بر تقویت همکاری‌ها اثرگذار بوده و موجب تغییر در روند و سطح همکاری بین دو کشور ج.ا.ایران و چین گردند. به‌کارگیری هوشمندانه دیپلماسی دفاعی به‌عنوان مکملی حیاتی در هماهنگی با دیپلماسی سیاسی و عمومی به‌ویژه مطرح بودن پیش‌نویس سند برنامه راهبردی ۲۵ ساله همکاری‌های مشترک ایران و چین از رهگذر شناسایی عوامل شکل‌دهنده و نقش‌آفرین همکاری‌های دفاعی - امنیتی دو کشور در چارچوب آرمان‌ها، ارزش‌ها، مصالح و هدف‌های امنیت ملی قابل تعریف و تبیین بوده و این تحقیق تلاش دارد با رویکرد راهبردی به شناسایی این عوامل مبتنی بر روش‌مندی علمی بپردازد.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

موضوع حاضر یکی از مسائل کلیدی کنشگری ج.ا.ایران در محیط راهبردی به‌شمار آمده و به لحاظ عملی و نظری دارای کارکردهای مهمی است. به طراحان، تصمیم‌سازان و سیاست‌گذاران دیپلماسی دفاعی - امنیتی کشور در شناسایی عوامل این امکان را می‌دهد که با رصد و پویش تغییر و تحولات محیطی در شناخت فرصت‌ها، تهدیدها، قابلیت‌ها، شایستگی‌ها و ظرفیت‌ها به هوشمندسازی سطح، گستره و شدت همکاری دفاعی با چین

توجه نمایند. با اولویت‌بندی موضوع‌ها، در پیچیدگی فضای نامعین، مبهم و مخاطره‌آمیز مناسبات و ترتیبات امنیتی قدرت در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی امکان‌کنشگری فعال مبتنی بر ظرفیت‌های ذاتی دیپلماسی دفاعی و کاهش هزینه‌ها در این رهگذر اقتدارآفرینی شکل بگیرد. روشن است عدم توجه به این موضوع موجب پدید آمدن ضعف‌هایی در تأمین امنیت و بازدارندگی دفاعی و افزایش هزینه‌ها در سایر بخش‌ها گردد.

۳-۱. پیشینه تحقیق

(۱) «پریسا شاه‌محمدی» (۱۳۹۶) در مقاله «چالش‌های سیاسی و امنیتی راهبرد چین برای جمهوری اسلامی ایران» درصدد ارزیابی چالش‌های ابتکار راهبرد کمربند-راه چین برای ایران برآمده است. از نظر وی عدم توجه چین به کریدور بین‌المللی شمال - جنوب ایران به‌عنوان ستون فقرات مواصلات ایران در منطقه؛ مناسبات چین با کنشگران مطرح در ابتکار کمربند-راه به‌ویژه پاکستان و تلقی نگاه اشتباه صرفاً اقتصادی و توسعه تجاری که در عرصه عمل مؤید هدف‌های سیاسی و امنیتی است؛ تلاش رژیم صهیونیستی برای جلب نظر چین و تبدیل شدن به یکی از قطب‌های مهم تجاری و ترانزیت در این طرح، تهدیدهای امنیت سایبری، احتمال تغییر رویه در رویکرد هند نسبت به طرح «سیپک» به‌عنوان سرمایه‌گذار اصلی بندر چابهار، فقدان نهادهای امنیتی برای ابتکار کمربند - راه و وجود تحریم‌های تحمیل شده بر ایران از چالش‌های اثرگذار خواهند بود. (شاه‌محمدی، ۱۳۹۶)

(۲) «سید داود آقایی و علیرضا اکبریان» (۱۳۹۶) در مقاله «تعامل یا تقابل چین با آمریکا در خلیج فارس؟» مطرح داشته‌اند که چین روند سیاسی معتدلی همراه با تعامل با همه بازیگران منطقه خلیج فارس را ادامه داده و از دشمن‌تراشی در بین قدرت‌های بزرگ اجتناب ورزد. در فرایند بحران‌های سیاسی منطقه خلیج فارس برح‌وفصل مسالمت‌آمیز از راه مذاکره تأکید کرده و عامل سیاسی - امنیتی از جمله عوامل شکل‌دهنده سیاست خارجی چین در خلیج فارس به‌شمار می‌رود. (آقایی و اکبریان، ۱۳۹۶)

- (۳) «سیدشمس‌الدین صادقی و کامران لطفی» (۱۳۹۴) در مقاله «تحلیل ماهیت همکاری در روابط جمهوری اسلامی ایران و چین ۱۳۹۴-۱۳۳۸» مفروض داشته‌اند که ج.ا.ایران در پی آن است که با ایجاد ائتلاف راهبردی از چین به‌عنوان یک شریک تجاری و متحدی راهبردی در نهادهای بین‌المللی بهره‌گیرد. از نظر ایشان نگاه چین به ایجاد مناسبات راهبردی با ایران، مادی‌گرایانه و منفعت‌محور است. سطح همکاری‌های چین تا آنجا با ایران تداوم می‌یابد که منافعتش در مناسبات با دیگر قدرت‌های بزرگ خدشه‌دار نشود. (صادقی و لطفی، ۱۳۹۴)
- (۴) «چاکا فرگوسن» (۲۰۱۱) در رساله خود با عنوان «قدرت نرم به‌عنوان هنجار جدید: چگونگی مشارکت نرم راهبردی چین و روسیه در موازنه نمودن هژمونی آمریکا در دوره-ای از نظام تک‌قطبی» به این نتیجه رسیده که برای از بین بردن استیلاجویی (هژمونی) آمریکا در منطقه، بهترین راهکار، همدلی و همراه شدن قدرت‌های برتر منطقه مانند چین و روسیه است. (Fergowsen, 2011)
- (۵) «علیرضا فرشچی و مرتضی اسمعیلی» (۱۳۹۲) در مقاله «دیپلماسی دفاعی در پرتو رویکرد چین به مسئله امنیت» بیان می‌نمایند که همزمان با رشد اقتصادی روزافزون چین، احتمال تعارض منافع اقتصادی و سیاسی- نظامی این کشور با سایر کشورها نیز افزایش یافته است؛ از این رو، این کشور توسل به دیپلماسی دفاعی را در پیوند با دستورکار سیاسی خود مورد نظر قرار داده است. منطبق با این رویکرد، مبادله هیئت‌های نظامی و تبادل نظر در مورد مسائل راهبردی، رزمایش‌های نظامی مشترک، فعالیت‌های نظامی چندجانبه و همکاری‌های امنیتی در حوزه‌های غیرمتعارف، مهم‌ترین عناصر دیپلماسی دفاعی چین را تشکیل می‌دهد. (فرشچی و اسمعیلی، ۱۳۹۲)
- (۶) «محسن شریعتی‌نیا» (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «عوامل تعیین‌کننده روابط ایران و چین» برخی همپوشانی‌ها در سیاست خارجی دو کشور نظیر مبادلات اقتصادی و نظامی و همکاری در حوزه انرژی را عوامل توسعه‌بخش روابط دو کشور دانسته است. (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۱)
- (۷) «حیدرعلی بلوچی» (۱۳۸۹) در مقاله «دیپلماسی دفاعی چین» مدعی است که دیپلماسی دفاعی چین، موجب تحکیم روابط خارجی و همکاری چین با کشورهای دیگر

شده و فضای مطلوبی در بعد خارجی برای هدف‌های توسعه‌ای چین فراهم کرده است. دیپلماسی دفاعی چین به منظور تلاش برای تأمین و تقویت امنیت ملی این کشور از راه تعامل و همکاری با کشورهای دیگر، می‌خواهد به گونه‌ای هماهنگ با دیگر ابعاد سیاست خارجی این کشور، برنامه‌نوسازی ارتش چین را نیز هرچه زودتر تحقق بخشد. (بلوچی، ۱۳۸۹)

۴-۱. سؤال‌های تحقیق

۴-۱-۱. سؤال اصلی

عوامل مؤثر همکاری‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین کدامند؟

۴-۱-۲. سؤال‌های فرعی

- (۱) میزان اثرگذاری عوامل نقش‌آفرین در وضعیت موجود و مطلوب ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین چقدر است؟
- (۲) عوامل نقش‌آفرین همکاری‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین از چه اولویتی برخوردارند؟

۵-۱. هدف‌های تحقیق

۵-۱-۱. هدف اصلی

شناسایی عوامل مؤثر در همکاری‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین.

۵-۱-۲. هدف‌های فرعی

- (۱) تعیین عوامل نقش‌آفرین همکاری‌های دفاعی - امنیتی در وضع موجود و مطلوب ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین؛
- (۲) اولویت‌بندی عوامل نقش‌آفرین همکاری‌های دفاعی - امنیتی براساس میزان اثرگذاری.

۶-۱. روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق موردی - زمینه‌ای است. با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی)، داده‌ها و اطلاعات گردآوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری این تحقیق در دو سطح مورد بررسی و مراجعه واقع گردید:

الف) جامعه آماری خبرگان خاص دانشگاهی: تعداد ۱۶ نفر از استادان، پژوهشگران و صاحب‌نظران دارای آثار علمی مرتبط با پژوهش به‌روشن گلوله برفی انتخاب شدند و جهت بررسی، شناسایی و تعیین عوامل نقش‌آفرین همکاری دفاعی - امنیتی با کشور چین از راه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در تکمیل مطالعات اکتشافی و معتبرسازی آن‌ها استفاده گردید.

ب) جامعه آماری خبرگان عمومی: با در نظر داشتن وجه تخصصی موضوع تحقیق و محدودیت افراد خبره مرتبط با دیپلماسی دفاعی - امنیتی در حوزه مورد نظر، جامعه آماری خبرگان عمومی به تعداد ۵۵ نفر، متشکل از ۱۶ خبره معرفی شده در بخش بالا و برآورد تقریبی ۳۹ نفر از خبرگان اجرایی با ویژگی‌های معین^۱ استفاده شده است. با توجه به حجم محدود جامعه به روش تمام‌شمار، حجم نمونه منطبق با جامعه آماری انتخاب گردید. برای گردآوری اطلاعات در روش کتابخانه‌ای از ابزار فیش‌برداری و در روش میدانی از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه استفاده شد. از راه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۶ نفر از خبرگان خاص، تعداد ۲۳ عامل نقش‌آفرین در همکاری دفاعی - امنیتی با چین استخراج گردید و در گام بعدی و با تنظیم پرسشنامه میزان اثرگذاری و اولویت‌بندی عوامل صورت گرفت. روایی پرسشنامه از دو جنبه روایی ظاهری و محتوا به جهت روشن و بدون ابهام بودن گویه‌ها و همچنین کفایت کمیت و کیفیت آنها توسط خبرگان و صاحب‌نظران و استادان دانشگاه تأیید گردید. در این تحقیق برای محاسبه پایایی از روش آلفای کرونباخ و با ضریب ۰/۹۱۲ استخراج گردید که بیانگر پایایی بالای ابزار سنجش است.

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. همکاری‌های دفاعی - امنیتی

هرگاه دو فرد، سازمان، مؤسسه، گروه یا کشور با توافق یکدیگر و در چهارچوب یک برنامه کلی یا تفصیلی، اقدام‌ها و فعالیت‌هایی را در جهت دستیابی به یک هدف مشترک

۱. خبرگان دیپلماسی دفاعی در سازمان‌های نیروهای مسلح و سازمان‌های کشوری و دارای تحصیلات تکمیلی و با سابقه ۱۰ سال خدمت در مشاغل راهبردی را شامل می‌شود.

انجام دهند، به گونه‌ای که این اقدام‌ها و فعالیت‌ها موجب هم‌افزایی، تسریع در روند و دستیابی به هدف مشترک گردد، به آن همکاری گفته می‌شود. دیپلماسی دفاعی به‌عنوان مکمل دیپلماسی سیاسی، مقوله‌ای است که از سوی سازمان دفاعی کشورها مورد پیگیری واقع می‌شود. این سازمان‌ها تلاش دارند با استفاده از ظرفیت‌های سخت/ نرم‌افزاری این مقوله، تعاملاتی را با بازیگران بیرونی برای تأمین بهتر منافع ملی و بهبود شاخص‌های امنیت ملی برقرار نمایند. (عسگری و مینایی، ۱۳۹۲: ۱۷) از نظر سردار سلامی (۱۳۹۳) منظور از «دفاعی - امنیتی» دفاع یکپارچه‌ای که امنیت ملی نسبی را تأمین نماید. (سلامی، ۱۳۹۳)

همکاری‌های دفاعی - امنیتی انجام مجموعه اقدام‌ها و فعالیت‌هایی است که در جهت دستیابی به هدف‌های دیپلماسی دفاعی در سطح دوجانبه، منطقه‌ای و جهانی و حول محورهایی چون تبادل تسلیحات و فناوری دفاعی و چندمنظوره، آموزش نظامی، اعزام وابسته نظامی، انعقاد موافقتنامه دفاعی، همکاری‌های علمی و فنی، انجام رزمایش مشترک، انعقاد پیمان عدم تجاوز متقابل، ایجاد اتحاد نظامی، تحقیقات دفاعی مشترک، انعقاد پیمان دفاع و امنیت متقابل، ایجاد و گسترش کمی و کیفی سازوکارهای دفاعی، پیشگیری و حل منازعه‌ها، ایجاد کمیسیون‌های منطقه‌ای دفاعی و مانند آن را شامل می‌شود. این همکاری موجب هم‌افزایی و تسریع در روند دستیابی به هدف‌های ملی می‌گردد.

۲-۲. آینده امنیت ملی

در سپهر دیپلماسی و همکاری‌های دفاعی - امنیتی باتوجه به سرعت فزاینده روندها، تحولات و تغییرات محیطی، همواره طیفی از عوامل و پدیده‌های دخیل در شکل‌گیری اتحاد - ائتلاف یا گسل - گسست کشورها در جهت ایجاد هژمونی، موازنه یا مهار قدرت دفاعی مطرح است. باتوجه به صبغه موردی - زمینه‌ای بودن این مطالعه، تمرکز مرور ادبیات به مباحثی است که در سالیان پس از جنگ سرد به بازتعریف منظومه‌های نوظهور قدرت و سازه هندسه قدرت جهانی پرداخته‌اند. در ادامه این روندها و پدیده‌ها و عوامل مرتبط مورد مذاقه و شرح بیشتری قرار می‌گیرند.

۲-۲-۱. پیامدهای دفاعی-امنیتی روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا (جنگ و درگیری، قیام‌های مدنی، فرقه‌گرایی، تنش مذهبی، مشکلات اجتماعی، قومیتی و ...)

به احتمال زیاد در طول ۳۰ سال آینده، غرب آسیا و شمال آفریقا همچنان منطقه‌ای بی‌ثبات به‌شمار رفته و احتمال بروز تنش و درگیری خشونت‌بار در آن زیاد خواهد بود. عوامل اجتماعی-اقتصادی، از جمله شکاف طبقاتی، نابرابری جنسیتی و کیفیت پایین آموزش، همچنان مهم‌ترین دلایل ناآرامی و گاه درگیری‌های خشونت‌بار خواهند بود. به احتمال زیاد، در طول جنگ‌ها همچنان از اختلاف‌های فرقه‌ای جهت تهیج افراد به شرکت در جنگ استفاده خواهد شد. گروه‌های تروریستی مستقر در غرب آسیا و شمال آفریقا همچنان به فعالیت در داخل منطقه و نیز حمله به کشورهای مناطق دیگر ادامه خواهند داد. (زارعی، ۱۳۹۳: ۲۱۱)

۲-۲-۲- تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران

موقعیت حساس و راهبردی ایران در منطقه غرب آسیا و وجود بحران‌ها و عدم ثبات سیاسی در کشورهای مجاور و وجود چالش‌های سیاسی با همسایگان، باعث به‌وجود آمدن تهدیدهایی برای امنیت ج.ا.ایران می‌شود. از بزرگ‌ترین تهدیدهای فرامنطقه‌ای پس از فروپاشی شوروی سابق که حوزه نفوذ آن به این منطقه حساس و راهبردی افزایش پیدا کرده، آمریکاست. این کشور با تداوم حضور خود در منطقه و ایجاد روابط با دولت‌های همسایه ایران در شمال، جنوب، شرق و غرب در صدد ایجاد فضایی رعب‌انگیز و تنش‌زا در ارتباط ایران با کشورهاست. راهبرد آمریکا در منطقه غرب آسیا در مورد ایران مبتنی بر محدود ساختن و منزوی کردن و به‌طور کلی حذف ایران از معادلات منطقه به‌ویژه در بیضی انرژی حوزه جنوبی قفقاز است. (حافظنیا، ۱۳۸۵: ۳۳۵-۳۳۴)

۲-۲-۳. تلاش ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در جهت ممانعت از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف

مخالفت با تولید و تکثیر سلاح‌های هسته‌ای و غیرمتعارف و ارائه پیشنهاد منطقه‌عاری از سلاح هسته‌ای از جمله هدف‌های کلی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران می‌باشد. از این رو، ج.ا.ایران همواره بر لزوم پیوستن کشورها به پیمان‌ها و معاهده‌های بین‌المللی خلع سلاح و رعایت آنها تأکید داشته است. (عسگری، ۱۳۸۹: ۲۴-۲۲) از آن سو، با توجه به مواضع و اظهارات

مقام‌های چینی، همکاری‌های دفاعی - امنیتی در حوزه سلاح‌های غیرممتعارف، از مهم‌ترین عناصر دیپلماسی دفاعی کشور چین عنوان شده است. (بلوچی، ۱۳۸۹: ۱۱۰)

۲-۲-۴. جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل

پنج اصل همزیستی مسالمت‌آمیز (احترام متقابل، عدم تجاوز متقابل، عدم مداخله، برابری و منفعت متقابل، همزیستی مسالمت‌آمیز)، مفهوم نوین امنیتی (همکاری اقتصادی متقابل، اعتماد سازی میان دولت‌ها، شراکت راهبردی بدون آنکه علیه کشور ثالثی باشد، ظهور و توسعه مسالمت‌آمیز)، دوره فرصت راهبردی (ساخت یک جامعه مرفه)، جهان هماهنگ و رویای چینی خلاصه‌ای از اصول سیاست خارجی چین از سال ۱۹۴۹ تا کنون بوده است. احتمالاً می‌توان گفت یکی از مشاهدات قوی در این دوره‌ها نظم سیاسی و یکنواختی حرکتی سیاسی و البته معقول و منطبق بر شناخت و پذیرش تقریباً هر روزه واقعیت‌های نظم بین‌المللی بوده است. (میرزایی، ۱۳۹۸)

۲-۲-۵. دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین

با توجه به راهبرد نظامی آمریکا و چین در زمان جنگ سرد، درگیری و جنگ میان این دو کشور چندان دور از ذهن نبود، به‌ویژه که بر اساس قرائت کمونیستی چین، جنگ با رهبر جهان سرمایه‌داری اجتناب‌ناپذیر بود. با وجود این، از سال ۱۹۷۹ و عادی شدن روابط میان چین و آمریکا، دو کشور همکاری در حوزه‌های مختلف و از جمله مسائل نظامی را در دستورکار خود قرار داده‌اند. اما پایان جنگ سرد، به‌منزله زوال این ثبات نسبی نیز بود. (بلوچی، ۱۳۸۹: ۱۱۴) مردم ایران چنددهه است که آمریکا را به‌عنوان یک ابرقدرت مستکبر و سلطه‌گر شناخته‌اند و ردپای این کشور را آشکارا و نهان در بسیاری از حوادث ناگوار تاریخی مانند جنگ‌ها، کودتاها، دسیسه‌ها، ترورها، تحریم‌ها، خرابکاری‌ها و کارشکنی‌ها مشاهده کرده‌اند. (بزدانی به نقل از سایت مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴: ۱۵۴)

۲-۲-۶. راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا

در سند راهبرد امنیت ملی آمریکا بر چالش‌های اصلی آمریکا در منطقه آسیا و جهان تأکید شده و در آن به دفعات از چین و ج.ا.ایران سخن به میان آمده است، برخی

گزاره‌های نادرست و واهی آن که ناشی از خوی سلطه‌جویی این کشور است این گونه درج گردیده که: «پیوستگی عمیق در طول تاریخ، رقابت برای قدرت است و در دوره زمانی حال نیز متفاوت نیست. سه مجموعه اصلی از چالش‌ها- قدرت‌های تجدیدنظرطلب چین و روسیه، کشورهای سرکش ایران و کره شمالی و سازمان‌های تروریستی، به‌ویژه گروه‌های تروریستی جهادی- فعالانه در برابر ایالات متحده و متحدان و همکاران ما رقابت می‌کنند. ایران منافع ایالات متحده در غرب آسیا را با چالش جدی مواجه می‌کند. منابع نارضایتی واشنگتن با ایران بسیار زیادند و شامل حمایت از تروریسم، نقض گسترده حقوق بشر، تمایل رهبران برای تهدید دوستان و متحدان آمریکا در غرب آسیا، و حمایت آن از شورشیان ضدآمریکایی در افغانستان می‌باشند. با این حال، مهم‌ترین نگرانی برای سیاست‌گذاران ایالات متحده، احتمال دستیابی ایران به قابلیت تسلیحات هسته‌ای است. چین و روسیه در حال توسعه سلاح‌های پیشرفته و قدرتمندی هستند که می‌توانند زیرساخت‌های حیاتی و معماری فرماندهی و کنترل ما را تهدید کنند».(سند راهبرد امنیت ملی آمریکا، ۲۰۱۷:۲۵-۸) براساس این راهبرد، تمرکز اصلی سیاست خارجی آمریکا در شرق آسیا به چین و در غرب آسیا متوجه ج.ا.ایران است.

۲-۲-۷. رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان

چین و هند مهار و کاهش تهدیدهای متقابل را به‌واسطه سطح همکاری اقتصادی با پاکستان و افغانستان موازنه می‌نمایند. روابط چین و پاکستان به‌طور سنتی خوب و تاریخ این روابط بارها شاهد معامله‌ها و نیز کمک‌های نظامی هنگفت چین به پاکستان است.(Matsuda, 2006:30) تحرکات دیپلماتیک و مواضع پکن نشان می‌دهد که به‌جای مقابله مستقیم و یک‌جانبه با عناصر تکفیری در پی استفاده از کابل و اسلام‌آباد برای واپایش این عناصر است. نگاه راهبردی هند نیز بیشتر نگران و متأثر از افزایش ظرفیت‌های داخلی و قدرت اقتصادی و نظامی پاکستان در تعامل با چین است. درمقابل، هند نیز به سمت بهره‌گیری از ظرفیت افغانستان در آسیای میانه و حتی سرمایه‌گذاری در بندر چابهار ایران به‌منظور توسعه مناسبات و روابط اقتصادی با افغانستان و تقویت عمق راهبردی

خویش برآمده است. از این رو، توسعه همکاری‌ها به‌ویژه در حوزه دفاعی - امنیتی هر کشور سومی با این دو کشور، همواره حساسیت‌ها و مخاطره‌هایی را به همراه دارد.

۲-۲-۸. روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس

آمریکا به دنبال نظام هژمونیک برونزای منطقه‌ای بوده و از این منظر با ج.ا.ایران، روسیه، چین و اتحادیه اروپا در منطقه آسیای جنوب غربی تعارض منافع دارد. (رضایی، ۱۳۸۴: ۱۸۲-۱۸۱) رژیم اشغالگر قدس یکی از بزرگ‌ترین هم‌پیمانان آمریکا بوده و این کشور همواره به عنوان حامی رژیم اشغالگر قدس ایفای نقش نموده است. رویکرد چین در قبال این رژیم مبتنی بر اصول پنج‌گانه سیاست خارجی‌اش به توسعه همکاری‌های نظامی و اقتصادی برمی‌گردد و تعادل روابط با این رژیم را فارغ از مشکلات اعراب با رژیم صهیونیستی به پیش می‌برد. بنابراین چین در بحران اعراب و رژیم اشغالگر قدس همواره نقشی حاشیه‌ای داشته و نقشی بالاتر از آن برای خود قائل نبوده است.

۲-۲-۹. کنش جمهوری خلق چین با رقبای منطقه‌ای ج.ا.ایران به‌ویژه عربستان

چین اگرچه تاریخی طولانی در تعامل با غرب آسیا دارد اما تحولات سال‌های اخیر، معادلات جدیدی را رقم زده است. بحران سوریه نقطه شروع «نه گفتن» چین به آمریکا و غرب است. چین در شرایط کنونی البته با تناقض‌هایی روبه‌روست. از یک سو به شدت به نفت عربستان نیازمند است و بیشترین نفت را از سعودی‌ها می‌خرد و از دیگر سو علاقه‌مند به رهاکردن مواضع خود در قبال سوریه نیست. قدرت بازیگری بالای این کشور در حفظ منافع، با وجود نزدیکی عربستان به آمریکا، مانع از توجه این کشور به ظرفیت انرژی عربستان نشده است.

۲-۲-۱۰. گسترش تروریسم به دلیل ساخت مصنوعی دولت - ملت‌های عربی غرب آسیا

برخلاف رویه شکل‌گیری دولت مدرن که در آن ملی‌گرایی (ناسیونالیسم) در خدمت دولت - ملت‌سازی قرار گرفت، دولت‌های عربی تافته جدا بافته از ملت‌های خود بوده و هستند و به اصطلاح دولت‌های مصنوعی‌اند، یعنی از آن نوعی که اول دولت شکل می‌گیرد

سپس ملت. (عسگرخانی، ۱۳۸۳: ۳۰) یکی از عوامل ظهور و گسترش تروریسم و بنیادگرایی، ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیاست. غربی‌ها بنیادگرایی و تروریسم را با انقلاب ایران پیوند می‌دهند، اما زمینه اصلی را می‌بایست پرخاشگری ناشی از تحقیرهای پی‌درپی دانست که از سوی غرب یا با حمایت غرب بر این جوامع تحمیل شده است. (موسوی‌شفاپی و شاپوری، ۱۳۹۰: ۱۸۰)

۲-۲-۱۱. امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی

چین بزرگ‌ترین مشتری آینده نفت غرب آسیا و شمال آفریقا است و با کاهش وابستگی آمریکا به نفت، چین خود باید هزینه‌های تأمین امنیت منابع و معابر انرژی را تأمین نماید. بنابراین، تحکیم روابط با آسیای میانه و غرب آسیا اولویت مهمی برای تضمین تداوم رشد اقتصادی چین و تأمین انرژی آن خواهد داشت. (صفری و همتی، ۱۳۹۲: ۷۹-۷۵)

۲-۲-۱۲. مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا

آمریکا به‌عنوان قدرت هژمون دارای بیشترین میزان نفوذ سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی در تمام زیرمجموعه‌های منطقه‌ای است. از منظر همگرایی و واگرایی در خلیج فارس با ج.ا.ایران و اتحادیه اروپا واگرایی داشته و در افغانستان با چین و ج.ا.ایران و در قفقاز و آسیای مرکزی با ج.ا.ایران و روسیه واگرایی نشان می‌دهد. (رضایی، ۱۳۸۴: ۱۸۲-۱۸۱)

هر دو کشور ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین، خواهان افزایش نقش سازمان ملل در مسائل جهانی، جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های اتمی و شیمیایی و مخالف نظم نوین جهانی پیشنهادی از سوی آمریکا هستند. این دو کشور بر نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای به‌طور مساوی، اتفاق نظر دارند. (عسگریان، ۱۳۹۰: ۵) البته سایر قدرت‌های مستقل جهانی نیز نگران نظم تعریفی از سوی آمریکایی‌ها هستند. بنابراین دو کشور خواهان افزایش نقش سازمان ملل در مسائل جهانی به جای رویکرد یکجانبه‌گرایانه آمریکا می‌باشند.

۲-۱۳. مناسبات جمهوری خلق چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

چینی‌ها در نگرش به نظام بین‌الملل کنونی معتقد به چندقطبی شدن قدرت بوده و در پی تقویت بازیگری خود در تحولات جهانی هستند. در این مسیر به اعتقاد راهبردی‌دازان چینی، موتور محرک پیشبرد برنامه‌های توسعه ملی و نظامی این کشور، توانمندی‌های اقتصادی است. اقتصاد مهم‌ترین ابزار در مسیر تبدیل شدن پکن به قدرت برتر منطقه‌ای و در وهله بعد قدرت جهانی است. (عسگری، ۱۳۸۶: ۱۲) در چارچوب نظریه واقع‌گرایی روابط بین‌الملل، هدف بلندمدت در راهبرد بزرگ چین تبدیل این کشور به قدرت مسلط در آسیاست. (Wang, 2006:4) البته در سال‌های اخیر نقش‌آفرینی چین در سطح بین‌الملل برجسته‌تر و مشهودتر شده، تا جایی که امروزه به‌عنوان یکی از قدرت‌های هژمون جهانی در مقابل رقبا مطرح است.

۲-۱۴. موج بیداری اسلامی در کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران

موج بیداری اسلامی در کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران و انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ بوده است. (شجاعی، ۱۳۹۲: ۲) اعتراض‌ها و قیام‌های مردمی که در سال ۲۰۱۱ آغاز شده از تمایل مردم غرب آسیا و شمال آفریقا به آزادی بیشتر و اصلاح نظام سیاسی کشورهای خود حکایت دارد. (زارعی، ۱۳۹۳: ۲۱۰-۲۰۲)

۲-۱۵. موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین

جهت‌گیری سیاست خارجی ج.ا.ایران تحت تأثیر جایگاه ژئوپلیتیکی آن و در واکنش به دخالت بیگانگان در سده اخیر را می‌توان در قالب سه الگوی بی‌طرفی، انطباق رضایت‌بخش و اعتراضی بیان نمود. همچنین ایران از موقعیت اقتصادی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی در منطقه حساس غرب آسیا به‌عنوان حلقه اتصال دو منبع انرژی یعنی خلیج فارس و دریای خزر برخوردار بوده و دارای ارزش بالایی در روند تعادل بین قدرت‌های جهانی می‌باشد. (صفوی، ۱۳۸۴: ۷۰) از نظر ژئواستراتژیک، نفوذ روزافزون چین در مناطق مهمی از جهان، توانایی تبدیل شدن به یک قدرت جهانی قوی را به این کشور

می‌بخشد و از لحاظ جغرافیای فضایی، حوزه ژئواستراتژیک آسیای شرقی تحت رهبری چین قرار داشته که این امر جایگاه مرکزی به این کشور بخشیده است. (کوهن، ۱۳۸۷: ۵۳۸-۵۳۷)

۲-۳. عوامل نقش آفرین شکل‌گیری همکاری دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری

خلق چین

عوامل نقش آفرین شکل‌گیری همکاری دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	
فرامنطقه‌ای	منطقه‌ای
<p>(۱) دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین؛</p> <p>(۲) تلاش ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف (اتمی-شیمیایی و میکروبی)</p> <p>(۳) امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی؛</p> <p>(۴) مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا؛</p> <p>(۵) جایگاه چین در نظام بین‌الملل؛</p> <p>(۶) مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی.</p>	<p>(۱) موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران؛</p> <p>(۲) تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران؛</p> <p>(۳) موقعیت ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین؛</p> <p>(۴) کنش چین با رقبای منطقه‌ای ایران به‌ویژه عربستان؛</p> <p>(۵) پیامدهای (دفاعی و امنیتی) روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا (جنگ و درگیری، قیام‌های مدنی، فرقه‌گرایی، تنش مذهبی، مشکلات اجتماعی، قومیتی و ...)</p> <p>(۶) رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان؛</p> <p>(۷) روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس؛</p> <p>(۸) راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا؛</p> <p>(۹) ظهور و گسترش تروریسم به‌دلیل ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیا.</p>

۳. یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن‌ها

۳-۱. تحلیل مصاحبه خبرگان خاص در اکتشاف عوامل تکمیلی نقش آفرین

در این مرحله با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی، ابتدا در جستجوی هدف اصلی تحقیق، شناسایی عوامل نقش آفرین همکاری دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین بررسی شد. به این منظور عوامل به دست آمده از ادبیات تحقیق در قالب مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۶ تن از خبرگان خاص، مطرح که افزون‌بر موارد گفته شده، ۸ عامل دیگر نیز در تحلیل مصاحبه‌های اکتشافی به عوامل نقش آفرین طبق نظر خبرگان اضافه گردید که در جدول شماره (۱) نشان داده شده است.

جدول شماره (۱): عوامل نقش آفرین همکاری‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین
تکمیلی مستخرج از مصاحبه اکتشافی با خبرگان

ردیف	عوامل نقش آفرین
۱	جایگاه نیروهای مسلح جمهوری خلق چین در حزب حاکم آن کشور
۲	جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی (ناتو)
۳	مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورها
۴	قراردادن دو کشور چین و آمریکا به عنوان یکی از هدف‌های بازدارندگی یکدیگر
۵	اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها
۶	سطح روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین
۷	ابتکار کمربند_ راه چین در منطقه ^۱ و الزام‌های امنیتی آن
۸	نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران

۳-۲. شناسایی عوامل نقش آفرین در همکاری‌های دفاعی - امنیتی با جمهوری خلق چین

در گام بعدی، پرسشنامه‌ای حاوی تجمیع عوامل مستخرج از چارچوب نظری و مصاحبه اکتشافی با خبرگان خاص طراحی گردید و از ایشان خواسته شد نسبت به تعیین عوامل دارای اهمیت جهت نقش آفرینی در همکاری دفاعی امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین نظر خود را اعلام نمایند که براین اساس خروجی کار مطابق جدول شماره (۲) دسته‌بندی گردید.

۱. جمهوری خلق چین طرحی را با نام «ابتکار کمربند- راه» به عنوان یک طرح فراگیر منطقه‌ای اعلام کرده که نزدیک به ۶۵ کشور را دربر می‌گیرد و دارای ابعاد متعدد و مختلف اقتصادی- تجاری، علمی - فرهنگی و حتی ژئوپلیتیکی و امنیتی است که می‌تواند آثار و پیامدهای وسیعی در منطقه داشته باشد. هدف کلان این طرح ارتقای سطح توسعه کشورهای مابین مرزهای شرقی و غربی اوراسیا از راه تسهیل همکاری‌های منطقه‌ای و توسعه زیرساخت‌های کشورهای مسیر عنوان شده و با توجه به بازوها و سازوکارهایی که برای دستیابی به این هدف تعریف کرده به نظر می‌رسد که ظرفیت تحقق این هدف را داراست. (خداقلی‌پور، ۱۳۹۶: ۱۸)

جدول شماره (۲): عوامل مؤثر در همکاری دفاعی امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین

ردیف	عوامل مؤثر	فراوانی
۱	موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران	۱۲
۲	تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ج.ا.ایران	۱۴
۳	موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۱۶
۴	کنش چین با رقبای منطقه‌ای ایران به‌ویژه عربستان	۱۲
۵	پیامدهای (دفاعی-امنیتی) و روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا	۱۳
۶	رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان	۱۲
۷	روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس	۱۲
۸	راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا	۱۶
۹	ظهور و گسترش تروریسم به‌دلیل ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیا	۱۴
۱۰	دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۱۶
۱۱	تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف	۱۴
۱۲	امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی	۱۵
۱۳	مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا	۱۵
۱۴	جایگاه چین در نظام بین‌الملل	۱۵
۱۵	مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۱۵
۱۶	جایگاه نیروهای مسلح جمهوری خلق چین در حزب حاکم آن کشور	۱۳
۱۷	جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به‌جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی (ناتو)	۱۲
۱۸	مطالبه ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای	۱۴
۱۹	قراردادستن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر	۱۱
۲۰	اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها	۱۳
۲۱	سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۱۴
۲۲	ابتکار کمربند_ راه چین در منطقه و الزام‌های امنیتی آن	۱۶
۲۳	نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران	۱۵

۳-۳. شناسایی عوامل نقش‌آفرین همکاری دفاعی-امنیتی با چین در وضع مطلوب و موجود

با استفاده از آمار استنباطی و نتایج به‌دست آمده از جامعه تحقیق، میزان تأثیر عوامل نقش‌آفرین در دو وضعیت مطلوب و وضعیت موجود ارزیابی شده است. جدول شماره (۳) نشانگر این است که از تعداد ۲۳ عامل نقش‌آفرین احصا شده، تنها عامل (سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین) از نگاه جامعه آماری این تحقیق در وضع مطلوب معنادار نیست. در وضع موجود نیز مطابق جدول شماره (۴) عوامل (تلاش ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف) و (قراردادستن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان اهداف بازدارندگی یکدیگر) معنادار نبوده و بر همکاری دفاعی-امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین اثرگذار نیست.

۳-۴. تحلیل عوامل نقش آفرین همکاری دفاعی امنیتی در وضع مطلوب

جدول شماره (۳): عوامل نقش آفرین همکاری دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در وضع مطلوب

ردیف	عوامل نقش آفرین	رتبه					میانگین	درصد تاثیر عامل ز.خ.ز	مقدار کای دو مشاهده شده	سطح معناداری
		۱	۲	۳	۴	۵				
۱	دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۰	۱	۵	۱۵	۳۴	۴/۴۹	۸۹/۱	۴۷/۳۲	۰/۰۰۰
۲	جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل	۰	۰	۱	۱۹	۳۵	۴/۶۱	۹۸/۲	۳۱/۵۶	۰/۰۰۰
۳	سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۰	۰	۱۴	۲۳	۱۸	۴/۰۷	۷۴/۵	۲/۲۱	۰/۳۳۰
۴	جایگاه نیروهای مسلح چین در حزب حاکم آن کشور	۱	۰	۶	۲۲	۲۶	۴/۳۰	۸۷/۳	۳۲/۰۵	۰/۰۰۰
۵	کنش چین با رقبای منطقه‌ای ایران به‌ویژه عربستان	۳	۴	۵	۲۴	۱۹	۳/۹۴	۴۳/۶	۳۴/۷۲	۰/۰۰۰
۶	رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان	۰	۵	۹	۱۸	۲۳	۴/۰۷	۷۴/۵	۱۴/۷۴	۰/۰۰۲
۷	نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران	۰	۳	۴	۱۷	۳۱	۴/۳۸	۸۷/۳	۳۷/۷۲	۰/۰۰۰
۸	اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوعها	۰	۰	۲	۱۷	۳۶	۴/۶۱	۹۶/۴	۳۱/۶۷	۰/۰۰۰
۹	تلاش دو کشور در جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف	۰	۰	۱	۲۱	۳۳	۴/۵۸	۹۸/۲	۲۸/۵۰	۰/۰۰۰
۱۰	مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای	۱	۰	۱	۲۷	۲۶	۴/۴۰	۹۶/۴	۴۷/۳۲	۰/۰۰۰
۱۱	موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تاثیر ج.ا.ایران	۱	۳	۷	۲۱	۲۳	۴/۱۲	۸۰/۰	۳۸/۵۴	۰/۰۰۰
۱۲	تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران	۰	۳	۷	۱۳	۳۲	۴/۳۴	۸۱/۸	۳۵/۹۸	۰/۰۰۰
۱۳	ابتکار کمرنبند راه چین در منطقه و الزام‌های امنیتی آن	۰	۱	۲	۱۴	۳۸	۴/۶۱	۹۴/۵	۶۴/۶۳	۰/۰۰۰
۱۴	پیامدهای (دفاعی-امنیتی) و روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا	۰	۴	۱	۲۳	۲۷	۴/۳۲	۹۰/۹	۳۷/۷۲	۰/۰۰۰
۱۵	امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی	۰	۱	۲	۱۹	۳۳	۴/۵۲	۹۴/۵	۵۰/۸۱	۰/۰۰۰
۱۶	موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۰	۰	۲	۹	۴۴	۴/۷۶	۹۶/۴	۵۵/۲۳	۰/۰۰۰
۱۷	مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۰	۰	۱	۱۷	۳۷	۴/۶۵	۹۸/۲	۳۵/۴۹	۰/۰۰۰
۱۸	مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا	۱	۱	۱	۱۶	۳۶	۴/۵۴	۹۴/۵	۸۶/۳۶	۰/۰۰۰
۱۹	روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس	۵	۴	۵	۱۴	۲۷	۳/۹۸	۷۴/۵	۳۵/۰۹	۰/۰۰۰
۲۰	زاهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا	۳	۰	۲	۲۱	۲۹	۴/۳۲	۹۰/۹	۳۹/۱۸	۰/۰۰۰
۲۱	قرار داشتن چین و آمریکا به‌عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر	۰	۰	۴	۲۲	۲۹	۴/۴۵	۹۲/۷	۱۸/۱۴	۰/۰۰۰
۲۲	جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به‌جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی (ناتو)	۰	۲	۵	۲۹	۱۹	۴/۱۸	۸۷/۳	۳۴/۵۲	۰/۰۰۰
۲۳	ظهور و گسترش تروریسم به‌دلیل ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیا	۳	۳	۵	۲۲	۲۲	۴/۰۳	۸۰/۰۰	۳۶/۹۰	۰/۰۰۰

۳-۵. تحلیل عوامل نقش آفرین همکاری دفاعی امنیتی در وضع موجود

جدول شماره (۴): عوامل نقش آفرین همکاری دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین در وضع موجود

ردیف	عوامل نقش آفرین	خ. کم	متوسط	زیاد	خ. ز.	میانگین	درصد تأثیر عامل ز. و خ. ز.	مقدار کار دو مشاهده شده	سطح معناداری
۱	دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۶	۱۱	۳۰	۷	۳/۶۵	۵۴/۵	۴۵/۶۳	۰/۰۰۰
۲	جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین الملل	۳	۸	۲۳	۲۱	۴/۱۲	۸۰/۰	۲۰/۵۸	۰/۰۰۰
۳	سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۴	۲۳	۱۹	۸	۳/۵۲	۴۹/۱	۳۳/۲۷	۰/۰۰۰
۴	جایگاه نیروهای مسلح چین در حزب حاکم آن کشور	۵	۸	۱۷	۲۲	۳/۹۰	۷۰/۹	۲۴/۱۸	۰/۰۰۰
۵	کنش چین با رقبای منطقه‌ای ج.ا.ایران به ویژه عربستان	۶	۲۱	۱۸	۹	۳/۵۰	۴۹/۱	۲۵/۲۷	۰/۰۰۰
۶	رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان	۶	۱۴	۲۲	۱۲	۳/۶۹	۶۱/۸	۲۳/۲۷	۰/۰۰۰
۷	نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران	۶	۱۲	۱۹	۱۸	۳/۸۹	۶۷/۳	۷/۹۰	۰/۰۴۸
۸	اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها	۶	۸	۲۲	۱۸	۳/۹۰	۷۲/۷	۲۷/۶۳	۰/۰۰۰
۹	تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف	۸	۱۹	۱۶	۱۲	۳/۵۸	۵۰/۹	۵/۰۰	۰/۱۷۲
۱۰	مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورها	۵	۱۴	۲۶	۱۳	۳/۷۴	۶۳/۶	۲۴/۵۴	۰/۰۰۰
۱۱	موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران	۲	۱۷	۲۲	۲۰	۳/۹۸	۶۵/۵	۱۴/۰۱	۰/۰۰۳
۱۲	تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران	۲	۱۵	۹	۱۱	۳/۷۴	۶۵/۵	۳۴/۰۰	۰/۰۰۰
۱۳	ابتکار کمربند راه چین در منطقه و الزام‌های امنیتی آن	۴	۱۱	۲۵	۲۱	۳/۹۸	۷۰/۹	۲۷/۰۹	۰/۰۰۰
۱۴	پیامدهای (دفاعی-امنیتی) و روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا	۲	۸	۱۵	۱۱	۳/۵۲	۵۴/۵	۱۵/۴۵	۰/۰۰۴
۱۵	امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی	۴	۷	۲۴	۱۱	۳/۲۹	۳۶/۶	۲۱/۶۳	۰/۰۰۰
۱۶	موقعیت ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۰	۰	۱۰	۳۰	۴/۳۶	۸۱/۸	۱۱/۸۱	۰/۰۰۳
۱۷	مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۴	۱۲	۲۰	۱۹	۳/۹۸	۷۰/۹	۱۱/۹۸	۰/۰۰۷
۱۸	مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخلات فرماندهای آمریکا	۱	۳	۱۴	۱۸	۳/۹۲	۶۷/۳	۲۶/۰۰	۰/۰۰۰
۱۹	روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس	۴	۳	۲۴	۷	۳/۲۶	۴۳/۶	۳۰/۳۶	۰/۰۰۰
۲۰	راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا	۲	۹	۲۷	۱۵	۳/۹۲	۷۶/۴	۳۹/۸۱	۰/۰۰۰
۲۱	قرار داشتن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان اهداف بازدارندگی یکدیگر	۰	۹	۱۳	۲۱	۳/۶۵	۶۰/۰	۵/۷۲	۰/۱۲۶
۲۲	جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی(نانو)	۲	۱۲	۱۶	۱۷	۳/۳۰	۴۵/۵	۱۳/۸۱	۰/۰۰۸
۲۳	ظهور و گسترش تروریسم به دلیل ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیا	۳	۸	۱۹	۱۸	۳/۳۲	۴۵/۵	۱۸/۳۶	۰/۰۰۱

۳-۶. مقایسه تاثیر عوامل نقش آفرین دفاعی امنیتی در وضعیت مطلوب با وضعیت موجود

جدول شماره (۵): مقایسه میزان اثر گذاری عوامل در وضعیت مطلوب با وضعیت موجود

ردیف	عوامل نقش آفرین	درصد میزان تأثیر عامل در وضعیت موجود	درصد میزان تأثیر عامل در وضعیت مطلوب
۱	دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۵۴/۵	۸۹/۱
۲	جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین الملل	۸۰/۰	۹۸/۲
۳	سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۴۹/۱	۷۴/۵
۴	جایگاه نیروهای مسلح چین در حزب حاکم آن کشور	۷۰/۹	۸۷/۳
۵	کنش چین با رقبای منطقه‌ای ج.ا.ایران به‌ویژه عربستان	۴۹/۱	۴۳/۶
۶	رقابت منطقه‌ای هند و چین روی پاکستان و افغانستان	۶۱/۸	۷۴/۵
۷	نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران	۶۷/۳	۸۷/۳
۸	اجماع دو کشور بر نقش سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها	۷۲/۷	۹۶/۴
۹	تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف	۵۰/۹	۹۸/۲
۱۰	مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورها	۶۳/۶	۹۶/۴
۱۱	موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تأثیر ایران	۶۵/۵	۸۰/۰
۱۲	تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران	۶۵/۵	۸۱/۸
۱۳	ابتکار کمربند راه چین در منطقه و الزام‌های امنیتی آن	۷۰/۹	۹۴/۵
۱۴	پيامد (دفاعی-امنیتی) و روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا	۵۴/۵	۹۰/۹
۱۵	امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی	۳۶/۴	۹۴/۵
۱۶	موقعیت ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین	۸۱/۸	۹۶/۴
۱۷	مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۷۰/۹	۹۸/۲
۱۸	مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا	۶۷/۳	۹۴/۵
۱۹	روابط جمهوری خلق چین با رژیم اشغالگر قدس	۴۳/۶	۷۴/۵
۲۰	راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا	۷۶/۴	۹۰/۹
۲۱	فرارداشتن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر	۶۰/۰	۹۲/۷
۲۲	جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به‌جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی (ناتو)	۴۵/۵	۸۷/۳
۲۳	ظهور و گسترش تروریسم به‌دلیل ساخت مصنوعی دولت-ملت‌های عربی غرب آسیا	۴۵/۵	۸۰/۰

۴. نتیجه‌گیری

۴-۱. جمع‌بندی

همکاری دفاعی - امنیتی دربرگیرنده ظرفیت‌ها و پیچیدگی‌هایی است که شکل‌گیری، حفظ و تقویت آن نیازمند هوشمندی و کنش فعال دیپلماسی دفاعی در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی است. اراده و خواست بازیگران و صاحبان منافع و تحلیل شرایط محیطی به‌ویژه (زمان و مکان) به تکثیر تنوع و تعدد عوامل نقش آفرین همکاری‌های راهبردی شتاب می‌بخشند. در این مقاله در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق و تمرکز بر کنکاش و کشف عوامل نقش آفرین در همکاری‌های دفاعی - امنیتی دو کشور ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین تعداد ۲۳ عامل شامل: موج بیداری اسلامی کشورهای عربی تحت تأثیر ج.ا.ایران،

تداوم حضور آمریکا در منطقه و تحریک دولت‌های همسایه ایران، پیامدهای (دفاعی-امنیتی) و روندهای محیطی غرب آسیا و شمال آفریقا (جنگ و درگیری، قیام‌های مدنی، فرقه‌گرایی، تنش مذهبی، مشکلات اجتماعی، قومیتی و ...)، راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا، دشمنی و تضاد مشترک آمریکا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین، تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف، امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی، مخالفت دو کشور با نظم نوین جهانی و مداخله‌های فرامنطقه‌ای آمریکا، جایگاه چین در نظام بین‌الملل، مناسبات چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، جایگاه نیروهای مسلح جمهوری خلق چین در حزب حاکم آن کشور، جایگزینی بنیادگرایی اسلامی به‌جای کمونیسم توسط غرب با هدف همبستگی درونی (ناتو)، مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای، قراردادن دو کشور چین و آمریکا به عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر، اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها، سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین، ابتکار کمربند_راه چین در منطقه و الزام‌های امنیتی آن، نگاه مادی‌گرایانه و منفعت‌محور چین در همکاری با ج.ا.ایران شناسایی گردید.

در گام بعدی و در پاسخ به سؤال‌های فرعی ابتدا عوامل نقش‌آفرین همکاری‌های دفاعی-امنیتی به‌صورت جداگانه در دو وضعیت موجود و مطلوب بررسی شدند. سپس اولویت‌بندی عوامل گفته‌شده در هر دو حالت به شرح ادامه استخراج گردید. براساس آزمون «کای دو» با در نظر داشتن میزان خطای ۵٪، سطح معناداری برای میزان اثرگذاری ۲۳ عامل نقش‌آفرین بر همکاری دفاعی امنیتی محاسبه شده است. در وضعیت مطلوب نتایج نشان می‌دهد از مجموع ۲۳ عامل، تنها عامل «سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین» با سطح معناداری ۰/۳۳ در زمره عوامل نقش‌آفرین تلقی نمی‌شود و عوامل ۲۲ گانه دیگر با سطح معناداری ۰/۰۰۰ مورد تأیید می‌باشند. به‌لحاظ اولویت‌بندی این عوامل در وضع مطلوب، جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل، تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف (اتمی-شیمیایی و میکروبی) و مناسبات جمهوری خلق چین با قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با ۹۸/۲٪ اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها، مطالبه دو کشور در خصوص نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همه کشورهای، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دو کشور با ضریب ۹۶/۴٪ بیشترین میزان اثرگذاری را دارند و از طرفی کنش چین با رقبای منطقه‌ای ج.ا.ایران به‌ویژه عربستان با ۴۳/۶٪ کمترین میزان اثرگذاری را به‌خود اختصاص داده است.

در وضعیت موجود نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد از مجموع ۲۳ عامل، عوامل دوگانه «تلاش دو کشور در جهت ممانعت از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف» با سطح معنی‌داری ۰/۱۷۲ و عامل «قرار داشتن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر» با سطح معنی‌داری ۰/۱۲۶ در زمره عوامل نقش‌آفرین تلقی نمی‌شود و عوامل ۲۱ گانه دیگر با سطح معناداری ۰/۰۰۰ مورد تأیید می‌باشند. به‌لحاظ اولویت‌بندی این عوامل در وضع موجود، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دو کشور با ضریب ۰/۸۱/۸، جایگاه جمهوری خلق چین در نظام بین‌الملل با ضریب ۰/۸۰/۰، راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا با ضریب ۰/۷۶/۴، اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل و نهادهای بین‌المللی در حل موضوع‌ها با ضریب ۰/۷۲/۷، بیشترین میزان اثرگذاری را داشته و سایر عوامل در مرتبه بعدی قرار دارند و از طرفی امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی با ۰/۳۳/۴ کمترین میزان اثرگذاری را به خود اختصاص داده است. نتایج بررسی‌ها در مقایسه عوامل در وضعیت‌های موجود و مطلوب حاکی از آن است، درصد میزان تأثیر عامل «کنش چین با رقبای منطقه‌ای ایران به‌ویژه عربستان» در وضعیت موجود ۰/۴۹/۱٪ و در وضعیت مطلوب ۰/۴۳/۶٪ می‌باشد که این‌گونه تحلیل می‌شود هرچه در بلندمدت سطح روابط جمهوری خلق چین با عربستان افزایش یابد تأثیر این عامل در همکاری دو کشور ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین رابطه معکوس دارد. همچنین درخصوص درصد میزان تأثیر عامل «امنیت مسیرهای بین‌المللی انتقال انرژی» که در وضعیت موجود با ۰/۳۳/۴٪ و در وضعیت مطلوب ۰/۹۴/۵٪ می‌باشد این‌گونه تحلیل می‌گردد در بلندمدت امنیت انتقال انرژی بر سطح همکاری‌های دو کشور ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین رابطه مستقیمی خواهد داشت.

عوامل دوگانه «تلاش دو کشور در جهت جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف» با سطح معنی‌داری ۰/۱۷۲ و عامل «قرارداشتن دو کشور چین و آمریکا به‌عنوان هدف‌های بازدارندگی یکدیگر» با سطح معنی‌داری ۰/۱۲۶ در وضع موجود در زمره عوامل نقش‌آفرین نیستند، اما در وضعیت مطلوب با سطح معناداری ۰/۰۰۰ عامل نقش‌آفرین بر همکاری دفاعی امنیتی دو کشور به‌شمار می‌آیند که این موضوع نشانگر آن است که در آینده این دو عامل در سطح همکاری دو کشور ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین مؤثر خواهد بود.

عامل «سطح مناسبات و روابط اتحادیه اروپا با ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین» در وضعیت موجود با سطح معناداری ۰/۰۰۰ در زمره عوامل نقش‌آفرین قرار دارد، اما در وضع مطلوب با سطح معناداری ۰/۳۳ مؤلفه نقش‌آفرینی در همکاری دفاعی - امنیتی دو کشور نیست که این موضوع

نشانگر آن است که با توجه به تحول هندسه قدرت جهانی و ظهور منظومه‌های جدید قدرت و مواضع مستقل دو کشور ایران و چین و همچنین شکاف‌های ظاهر شده در اتحادیه اروپا، جایگاه این عامل در آینده کم‌رنگ خواهد بود.

۴-۲. پیشنهادها

(۱) با توجه به احصا و شناسایی عوامل نقش‌آفرین در همکاری‌های دفاعی-امنیتی ج.ا.ایران و جمهوری خلق چین، ترسیم نقشه راه و تدوین سناریوها و راهبردهای متناظر با این عوامل جهت کنش فعال و پیشدستانه در فضای دیپلماسی دفاعی از سوی دست‌اندرکاران در نیروهای مسلح قابل طرح و پیشنهاد است.

(۲) ناظر به پیچیدگی ساختارها و ترتیبات دفاعی و امنیتی حاکم بر نظام بین‌الملل، از منظر دیپلماسی دفاعی و بر پایه عوامل شناسایی شده، گسترش همکاری‌هایی از این دست می‌تواند ظرفیت‌ها و قابلیت‌های کنشگری جبهه مقاومت به محوریت ج.ا.ایران را در مواجهه با نظام سلطه افزایش دهد.

(۳) با توجه به تحولات هندسه قدرت جهانی به‌ویژه وضعیت دوره گذار منطقه غرب آسیا، شکل‌گیری همکاری‌های راهبردی دفاعی-امنیتی در بین بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله با جمهوری خلق چین، به سست شدن و فروریختن یکجانبه‌گرایی نظم آمریکایی سرعت و شدت بیشتری خواهد داد.

(۴) ابتکار کمربند راه چین در منطقه با توجه به هدف‌ها و مقاصدش و در نظر گرفتن آن به‌عنوان نظریه بدیل و رقیب جهانی‌سازی دارای چالش‌ها و فرصت‌هایی است که بایستی الزام‌های آن به‌ویژه در زمینه دفاعی و امنیتی از سوی نهادهای متولی دیپلماسی دفاعی مورد توجه قرار گیرد.

*****

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

۱. آقایی، سیدداود، اکبریان، علیرضا (۱۳۹۶)، تعامل یا تقابل چین با آمریکا در خلیج فارس، *فصلنامه سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، شماره ۴۲.
۲. بلوچی، حیدرعلی (۱۳۸۹)، دیپلماسی دفاعی چین، *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال هشتم، شماره ۳۱.
۳. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، *اصول و مفاهیم ژئوپولیتیک*، مشهد، آستان قدس رضوی.
۴. خداقلی‌پور، علیرضا (۱۳۹۶)، ابتکار کمربند - راه چین و تأثیر آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال ۳۱، شماره ۱.
۵. رضایی، محسن (۱۳۸۴)، *ایران منطقه‌ای*، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ دوم.
۶. زارعی، وحید (۱۳۹۳)، *برنامه روندهای راهبردی - روندهای راهبردی جهانی تا سال ۲۰۴۵*، وزارت دفاع انگلیس، مرکز توسعه، مفاهیم و دکترین ۲۰۱۴، ویرایش پنجم.
۷. ساعد، نادر (۱۳۸۹)، دیپلماسی دفاعی: تأملی شناختی و کاوش در مبادی، *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال هشتم، شماره ۳۱.
۸. سلامی، حسین (۱۳۹۳)، *جزوه درسی ژئوپولیتیک*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۹. شاه محمدی، پریسا (۱۳۹۶)، چالش‌های سیاسی و امنیتی راهبرد چین برای جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز*، شماره ۱۰۰.
۱۰. شجاعی، بهروز (۱۳۹۲)، *اما و اگرهای روابط ایران با روسیه و چین، پایگاه خبری تحلیلی سفیر*، قابل دسترسی در: <http://safirnews.com/index.aspx/v/72>
۱۱. شریعتی‌نیا، محسن (۱۳۹۱)، عوامل تعیین‌کننده روابط ایران و چین، *فصلنامه روابط خارجی*، سال چهارم، شماره دوم.
۱۲. صادقی، سیدشمس‌الدین و لطفی، کامران (۱۳۹۴)، تحلیل ماهیت همکاری در روابط جمهوری اسلامی ایران و چین ۱۳۶۸-۱۳۹۴، *فصلنامه روابط خارجی*، سال هفتم، شماره دوم.
۱۳. صفری، مهدی و همتی، عزت‌اله (بی‌تا)، کالبدشکافی سیاست و حکومت در چین و عصر نوین اطلاعات؛ ریشه‌ها، اهداف و ابعاد داخلی و خارجی، گزارش منتشر نشده.
۱۴. صفوی، سید یحیی (۱۳۸۴)، *مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران، جلد اول (شمال غرب و غرب کشور)*، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۱۵. عسگرخانی، ابومحمد (۱۳۸۳)، *رژیم‌های بین‌المللی*، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۱۶. عسگری، محمود (۱۳۸۶)، رویکردهای استراتژیک چین، *ماهنامه اطلاعات راهبردی*، سال ۵، شماره ۴۷.

۱۷. عسگری، محمود (۱۳۸۹)، چارچوبی برای تبیین دیپلماسی دفاعی با تأکید بر دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، *فصلنامه دیپلماسی دفاعی*، سال اول، شماره اول.
۱۸. عسگری، محمود و مینایی، حسین (۱۳۹۲)، *دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
۱۹. عسگریان، حسین (۱۳۹۰)، کتاب آسیا (۷) (ویژه روابط ایران و چین)، تهران، انتشارات موسسه ابرار معاصر.
۲۰. فرشیچی، علیرضا و اسمعیلی، مرتضی (۱۳۹۲)، دیپلماسی دفاعی در پرتو رویکرد چین به مسئله امنیت، *مجله سیاست دفاعی*، سال ۲۱، شماره ۸۳.
۲۱. کوهن، سائول برناد، (۱۳۸۷)، *ژئوپلیتیک نظام جهانی*، ترجمه عباس کاردان، تهران، انتشارات ابرار معاصر.
۲۲. موسوی شفقانی، سیدمسعود و شاپوری، مهدی (۱۳۹۰)، ابعاد و پیامدهای ژئوپلیتیک پرخطر ایران، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال چهاردهم، شماره چهارم.
۲۳. میرزایی، رضا (۱۳۹۸)، رمز قدرت‌گیری چین، از تیان‌شیا تا خیرالموجودین، وبگاه *دیپلماسی ایرانی*، قابل دسترس در <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1988454>
۲۴. مینایی، حسین و حاجبانی، ابراهیم و دهقانی بوده، حسین و جعفرزاده‌پور، فروزنده (۱۳۹۳)، ارزیابی اثر فرایندهای مدیریت دانش در فعالیتهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، *فصلنامه راهبرد*، سال بیست‌وسوم، شماره ۷۰.
۲۵. یزدانی، حسن (۱۳۹۴)، *طراحی الگوی روابط دفاعی-امنیتی جمهوری اسلامی ایران با کشور ترکیه*، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ملی.

ب. منابع انگلیسی

1. Fergowsen, chaka, (2011), *Soft Power as the New Norm: How the Chinese-Russian Strategic Partnership (Soft) Balances American Hegemony in an Era of Unipolarity*, floridai nternational of university.
2. Matsuda, Yasuhiro (2006), An Essay on China's Military Diplomacy: Examination of Intentions In Foreign Strategy, *NIDS Security Reports*, No. 7.
3. National Security Strategy, of the United States of America, (DECEMBER 2017)
4. Wang, Yuan-Kang, (2006) China's Grand Strategy and U.S Primacy: IS China Balancing American Power?, *The Brookings Institution*, Center for Northeast Asian Policy Studies.